

KAMRAN İMANOV

**Azərbaycan Respublikasının
universitetlərində əqli
mülkiyyətin və elmi-tədqiqat
fəaliyyətinin dəstəklənməsində
Müəllif Hüquqları Agentliyinin
rolu (İnnovasiyalı inkişaf və
universitetlərdə (elmi
müəssisələrdə) texnologiyaların
kommersiyalaşması yolları)**

Bakı – 2018

Kamran İmanov,

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri.

Azərbaycan Respublikasının universitetlərində əqli mülkiyyətin və elmi-tədqiqat fəaliyyətinin dəstəklənməsində Müəllif Hüquqları Agentliyinin rolu (İnnovasiyalı inkişaf və universitetlərdə (elmi müəssisələrdə) texnologiyaların kommersiyalaşması yolları). Bakı, 2018

Bu kitabça Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Kamran İmanovun Müəllif Hüquqları Agentliyinin Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi və Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatı ilə birgə 14-15 noyabr 2016-cı il tarixlərində keçirilən "Universitetlərdə, elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor müəssisələrində əqli mülkiyyət siyasəti və elmi-tədqiqat fəaliyyəti" mövzusunda beynəlxalq seminarda etdiyi "Azərbaycan Respublikasının universitetlərində əqli mülkiyyətin və elmi-tədqiqat fəaliyyətinin dəstəklənməsində Müəllif Hüquqları Agentliyinin rolu (İnnovasiyalı inkişaf və universitetlərdə (elmi müəssisələrdə) texnologiyaların kommersiyalaşması yolları)" adlı prezentasiya əsasında hazırlanmışdır.

© Azərbaycan Respublikasının Müəllif Hüquqları Agentliyi, 2016, 2017, 2018

© Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi, 2018

Mündəricat

- I. İnnovasiyalı inkişaf və texnologiyaların
kommersiyalaşdırılması 5
- II. Qarşımızda duran işlər və vəzifələr 10

I. İnnovasiyalı inkişaf və texnologiyaların kommersiyalaşdırılması

1. Azərbaycanda son 13 ildə əldə olunmuş iqtisadi nailiyyətlərin əsasında müasir çağırışlara cavab verməklə həyata keçirilən islahatlar, cənab Prezident Əliyevin düşünülmüş və gələcəyə yönəldilən «Azərbaycan modelidir».

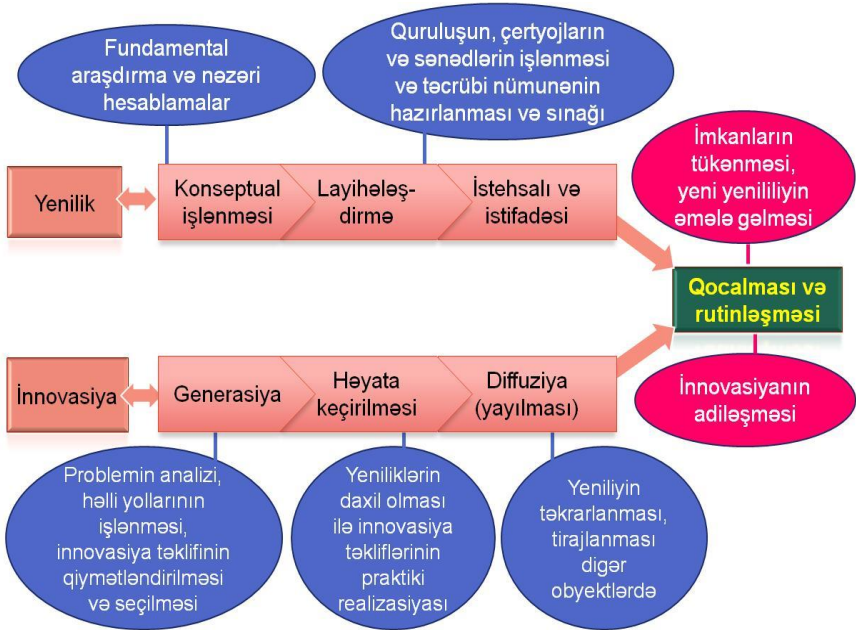
«Azərbaycan modeli» – biznes mühitinin inkişafını, sərmayə qoyuluşunu stimullaşdıran innovasiyalı inkişaf modelidir və heç də təsadüfi deyil ki, D.B.-nin «Doing Business 2017» hesabatında (190 ölkə) Azərbaycan dünyada 3 və daha çox islahatlar aparan 29 ölkələrdən biridir.

2. İnnovasiya və innovasiyalı fəaliyyət nə deməkdir?

Yenilik – Əqli fəaliyyətin yeni strategiyasının nəticəsi: biznes-model, təşkilati struktur, marketinq üsulu, proses, texnologiya, məhsul və ya onların hansısa kombinasiyası.

İnnovasiya – İqtisadi gəlir əldə etmək məqsədilə yeniliyin praktik tətbiqi.

Yenilik və innovasiyanın müqayisəli ömür dövriyyəsi

İnnovasiya – innovasiyalı fəaliyyətin effektidir (baza- ra çıxarılan yeni və ya təkmilləşdirilmiş məhsul və ya tex- noloji proses).

İnnovasiya prosesi – ardıcıl mərhələlərdən ibarət olan innovasiyaların yaradılması, mənimsənilməsi və ya- yılması.

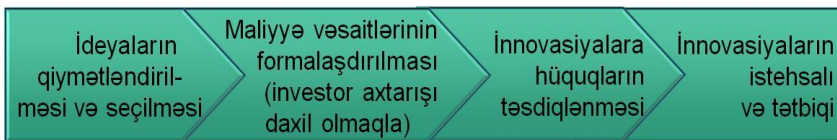
ƏM obyektləri – innovasiya fəaliyyətinin nəticələridir.

3. Müasir dövrdə innovasiyalı inkişafın prioriteti texnologiyaların kommersiyalaşdırılmasıdır (T.K.).

Bunun altında «elmi-tədqiqat işlərinin nəticələrindən gəlir gətirən hər hansı fəaliyyət, o cümlədən ƏMH-nin isti- fadəsindən yaranan royalti, texnologiyalara əsaslanan ye- ni kompaniyaların yaradılması, özəl müştərilərlə bağlanan tədqiqat kontraktları və s.» nəzərdə tutulur.

Innovasiyaların kommersiyalaşdırılması – innovasiyaların bazara çıxarılması, yeni yenilikçilik məhsullarının istehlakçıya çatdırılması.

Innovasiyaların kommersiyalaşdırılması prosesi

Odur ki, ölkəmizin universitetlər və elmi-tədqiqat institutlarının, ƏM sahəsinin mütəxəssisləri və rəhbərləri qarşısında duran müasir çağırış – elmi-tədqiqat fəaliyyətinin səmərəliyini və bəhrələnmə imkanlarını artırmaqla, zamanın tələbinə uyğun addımlar atmaqdan ibarətdir, yeni innovasiyalı inkişafın, kommersiyalaşmanın fəal aktorlarının birinə çevrilməsidir.

4. Ümumilikdə kommersiyalaşma istiqamətləri hansılardır?

- ✓ Sadalanan istiqamətlər elmi-tədqiqat fəaliyyəti sahəsindəki qanunvericilik bazasının və / və ya normativ-hüquqi tənzimlənmənin təkmilləşdirilməsini tələb edir və beynəlxalq təcrübə aşağıdakı məsələlərə diqqət yetirmək zərurətini yaradır.

5.

Göstərilən 4 ən vacib, aktual problemlər aşağıdakı açar məsələlərinin açılmasını sövq edir:

a) Tədqiqat nəticələrinə mülkiyyət hüququ:

- dövlət mənbələrindən maliyyələşən tədqiqatlar nəticələrinə mülkiyyət hüququ (ƏMH və ƏM sahibliyi) kimə məxsusdur (akademik nöqtəyi-nəzərindən yox, kommersiya nöqtəyi-nəzərindən)?
- kommersiyalaşma ilə bağlı məsuliyyət kimin üzərinə düşür?

b) Elmi-tədqiqat nəticələrinin kommersiyalaşmasına yönələn kompaniyaların yaranması:

- Universitet (elmi təsisat) və ya ayrı-ayrı tədqiqatçı start-ap kompaniyalarının yaranmasında iştirak edə bilərmə və öz payını kompaniya kapitalına daxil etməyə haqqı varmı?
- Bu iştirakın formaları hansılardır?
- Tədqiqatçı start-ap kompaniyasında işləyə bilərmə?
- Start-ap kompaniyalarının stimullaşdırılmasının yolları hansılardır?

c) Kommersiyalaşmanın inkişafının stimulları:

- royalti ilə bağlı gəlir dövlət tədqiqat təşkilatı, tədqiqatçı və vasitəçi arasında nə cür bölünməlidir?
- hansı vergi preferensiyalar (güzəştlər) tətbiq olunur (oluna bilər)?
- hansı resurslar (vəsaitlər) hesabına stimullar formalaşır (formalaşma bilər)?
- kommersiyalaşmanın inkişafı üçün tədbirlərə yönəldilən dövlət büdcəsi vəsaitlərinin maliyyə mexanizmi nə cür ola bilər?
- gömrük nizamlanması kommersiyalaşmanın tədbirlərinin qarşısına çıxırmı?

d) Kommersiyalaşmanın inkişafının infrastrukturunun formalaşması:

- ❖ kommersiyalaşmaya təkan verən ixtisaslaşmış dövlət təşkilatları (dövlət agentlikləri) nə cür yaranır və inkişaf etdirilir?
- ❖ kommersiyalaşma mərkəzlərinin yaranması və inkişafı hansı yollarla stimullaşdırılır?
- ❖ texnologiyaların transferi və elmi-tədqiqat təşkilatlarının sənaye ilə əlaqələri sahəsində şəbəkə strukturlarının inkişafı üçün hansı stimullar əlverişlidir?
- ❖ büdcə və özəl sektor vəsaitləri hesabına kommersiyalaşmaya yönəldilən birgə maliyyələşmə və özəl-dövlət tərəfdaşlıq (partnyorluq) formaları və qaydaları hansılardır?
- ❖ kadr hazırlığı və s. məsələlər.

II. Qarşımızda duran işlər və vəzifələr

Qarşımızda duran suallara hər bir ayrıca istiqamət üçün şərhləri verməklə, Azərbaycanda milli sistemimiz üçün təkliflər irəli sürüləcək.

1. Birinci istiqamət: Elmi-tədqiqat işlərinin (ETİ) nəticələrinə mülkiyyət hüququ (ƏMH və ƏM-ə sahiblik)

- ✓ Mülkiyyət hüququ mühüm məsələlərdir, çünki yalnız şərtsiz hüquq sahibi mülkiyyətini kommersiya məkanına daxil edə bilər.
- ✓ Bey-Doul (Bayh-Dole Act, 1980-cı il) ABŞ qanunundan başlayaraq, Amerika və Avropa tədqiqat müəssisələri ƏMH-ni əldə etməyə nail olmuşlar, yəni alim-tədqiqatçını işəgötürən təşkilat elmi-tədqiqat nəticəsinin sahibi olmuş və bununla, «Professor üstünlüyü» («professore privilege») aradan götürülmüşdür.
- ✓ Hansı yollarla alim-tədqiqatçıları işəgötürən universitet (tədqiqat təşkilatı) hüquq sahibinə çevrilir və universitetlərdə (elmi-tədqiqat institutlarında) ƏM siyasəti və bu istiqamətdə işin təşkili iştirakçılara paylanan MHA-nin və ÜƏMT-nin üç dildə (azərbaycanca, ingiliscə, rusca) iki kitabçasında öz əksini tapmışdır.

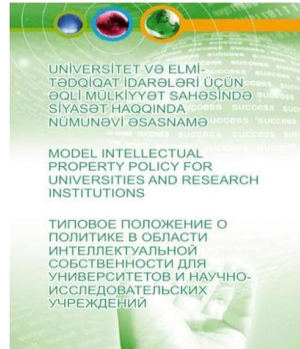
KAMRAN İMANOV

AZƏRBAYCANIN UNIVERSİTETLƏRİNDƏ VƏ
ELMI-TƏDQIQAT MÜƏSSISƏLƏRİNDƏ ƏQLİ
MÜLKİYYƏT SAHƏSİNDƏKİ
SİYASƏT HAQQINDA

О ПОЛИТИКЕ В ОБЛАСТИ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ
В УНИВЕРСИТЕТАХ И НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ
УЧРЕЖДЕНИЯХ АЗЕРБАЙДЖАНА

ON THE INTELLECTUAL PROPERTY
POLICY AT UNIVERSITIES AND
SCIENTIFIC-RESEARCH
INSTITUTIONS OF AZERBAIJAN

Bakı – 2015

Təkrarlamaadan, yalnız bir vacib məqamı qeyd etməliyəm: özülünü təşkil edən amil - «Elm haqqında» Qanuna əsasən, universitetlərin (EA-nın institutlarının) publik hüquqi şəxs statusunun alması, işə gətürən təşkilat və bütün tədqiqatçılar və kontraktçılar arasında sazişin (müqavilə) bağlanması, ƏM obyektlərinin «xidməti tapşırıq»la bu müqavilədə yaranmasının qeydi və nəhayət, «Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında», «Patent haqqında» Qanunlarına əsasən, ƏMH-nın (əmlak hüquqları) işə gətürənə məxsus olmasıdır.

- **Lakin ƏM-ə hüquq sahibliyinin dəqiqləşdirilməsi zəruri olduğu halda kifayət şərti deyil. Üstəlik, texnologiyaların keçidini (transferini) stimullaşdıran mexanizmlər təsdiq edilməlidir.**
- Avropa qanunvericilik praktikasında məsuliyyət (vəzifə) və «stimul» anlayışları daim bir-birinə sıx bağlanan normalar kimi istifadə olunur və kommersiyalaşma vəzifəsi, adətən, hüquq sahibi üzərinə qoyulur.
- Lakin «vəzifə» («məsuliyyət») heç də kommersiyalaşmaqla və elmi nəticələri transfer etməklə bağlı **öhdəlik deyil**. Odur ki, əksər Avropa və ümumiyyətlə Qərb ölkələrində, o cümlədən Aİ-da elmi-tədqiqat işlərinə ayrılan büdcə vəsaitləri yalnız nəticələrin yayılması şərti məsuliyyəti (vəzifəsi) ilə («duties») ayrılır (Məs., European Framework Programme – Avropa Çərçivə Proqramı).

- Kommersiyalaşmanın əsas hərəkətverici qüvvəsi bütün iştirakçılara təqdim edilən stimullardır. Bu

səbəbdən Qərb ölkələrinin əksəriyyətində qanunvericilik səviyyəsində gəlirin (profit-sharing) bölüşdürülməsi tədqiqatçı, institut və vasitəçi arasında təsdiqlənir və bununla da hər bir tərəfə stimül sistemi yaradılır.

- Vasitəçilər (kommersiyalaşma ofisləri) keçmişdə institut bölmələri olduğu halda, hal-hazırda kənar, müstəqil strukturlardır və **dövlət** (fəaliyyəti dövlət subsidiyaları əsasında qurulur), **dövlət-özəl** (fəaliyyəti dövlət / institut və özəl sektorun payının istirakı əsasında qurulur) və **özəl** növlərindən ibarətdir.
- Vasitəçilərin fəaliyyəti büdcə hesabına yaranan dəyərlərin özəlləşdirilməsinin qarşısına çıxan qanunvericilik çərçivəsində həyata keçirilir, bununla belə, vasitəçilər bazar iştirakçıları kimi bazarın ehtiyaclarına əsaslanaraq, qərar qəbul etməyə imkan sahibdirlər.

2. Birinci istiqamətin təminatı ilə bağlı Azərbaycana aid olan təkliflər.

2.1. Dövlət ƏFN-dən = ƏM-dən imtina edib, hüquqları tədqiqatçını işə götürən təşkilata verir və bununla bazara həqiqi, real hüquq sahiblərini çıxarır.

Bununla yanaşı, kommersiyalaşmanı sürətləndirmək üçün universitetlərdən (elmi-tədqiqat institutlarından) sənaye sektoruna ƏMH-nın keçidini (transferini) stimullaşdırır.

Hazırladığımız metodik sənədlərdən geniş istifadə etmək lazımdır. Hazırda universitetlər (elmi-tədqiqat institutları) publik hüququnun şəxsləri olduğunu nəzərə alaraq, «Publik hüquqi şəxslər haqqında» Qanunun yaratdığı imkanları səmərəli istifadə etmək lazımdır.

2.2. «Publik hüquqi şəxslər haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunundan (29 dekabr 2015-ci il tarixli 97-VQ nömrəli, 03.02.2016-cı ildə dərc olunub) **çıxarış:**

Maddə 2. Bu Qanunda istifadə edilən anlayışlar

2.1. Publik hüquq – ümumdövlət və ya ictimai maraqların təmin edilməsi ilə bağlı olan münasibətləri tənzimləyən hüquq normalarının məcmusudur.

2.2. **Publik hüquqi şəxs** – dövlət və bələdiyyə adından və ya publik hüquqi şəxs tərəfindən yaradılan, ümumdövlət və ictimai əhəmiyyət daşıyan fəaliyyətlə məşğul olan, dövlət və ya bələdiyyə orqanı olmayan təşkilatdır.

Maddə 3. Publik hüquqi şəxsin fəaliyyəti

3.1. Publik hüquqi şəxslər sahibkarlıq fəaliyyəti ilə yalnız o hallarda məşğul ola bilərlər ki, bu fəaliyyət onların **yaradılması zamanı və nizamnaməsində** qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmağa xidmət etsin və bu məqsədlərə uyğun gəlsin.

3.2. Publik hüquqi şəxs **nizamnaməsində** nəzərdə tutulmuş halda təsərrüfat cəmiyyətləri yarada və ya onlarda iştirak edə bilər.

3.3. Publik hüquqi şəxsin mənfəəti onun nizamnaməsində nəzərdə tutulmayan məqsədlər üçün yalnız təsisçinin qərarı ilə müvafiq olaraq dövlət büdcəsinə və yerli büdcəyə köçürülə bilər.

Maddə 6. Publik hüquqi şəxsin nizamnaməsi

6.1. **Muxtəlif sahələr üzrə publik hüquqi şəxsin nümunəvi nizamnaməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən oluna bilər.**

6.2. Publik hüquqi şəxsin nizamnaməsində aşağıdakılar göstərilir:

6.2.1. adı, olduğu yer və publik hüquqi şəxs olduğu;

6.2.2. nizamnamənin qəbulu və ona dəyişikliklərin edilməsi qaydası;

6.2.3. fəaliyyətin məqsədi və istiqamətləri;

6.2.4. idarə olunma qaydası;

6.2.5. publik hüquqi şəxsin üzərində nəzarətin forması və əhatə dairəsi;

6.2.6. nizamnamə fondu;

6.2.7. əmlakının formalaşma mənbələri, maliyyə fəaliyyətinin əsasları;

6.2.8. təsərrüfat cəmiyyətlərinin yaradılması və ya onlarda iştirak etmək hüququ (verildiyi halda);

6.2.9. publik hüquqi şəxsin fəaliyyəti barədə ictimaiyyətin məlumatlandırılması qaydası;

6.2.10. ləğvi və yenidən təşkili qaydası.

6.3. Dövlətin adından yaradılan publik hüquqi şəxsin və onun törəmə publik hüquqi şəxsin nizamnaməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən, bələdiyyə adından yaradılan publik hüquqi şəxsin və onun törəmə publik hüquqi şəxsin nizamnaməsi isə müvafiq bələdiyyə tərəfindən təsdiq edilir.

“Publik hüquqi şəxslər haqqında” Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci il tarixli 97-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 03 fevral 2016-cı il tarixli 759 nömrəli Fərmanına əsasən göstərilir ki, publik hüquqi şəxslərin nümunəvi Nizamnamələri (Qanunun 6.1.-ci maddəsi) 3 ay müddətində Azərbaycan Respublikası Prezidenti ilə razılaşdırılmaqla Nazirlər Kabineti, dövlətin adından yaradılan publik hüquqi şəxsin və onun törəmə publik hüquqi şəxsin Nizamnaməsini Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Nazirlər Kabineti və Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi təsdiq edirlər.

❖ Beləliklə,

- Ali təhsil və elmi-tədqiqat təşkilatlarının Nümunəvi Nizamnaməsinin, konkret Nizamnamələri müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının təsdiqi və elmi şuralarda qəbul edilməsindən sonra kommersiyalaşma işində göstərilən təşkilatlar üçün “yaşıl işıq” yandırılır;
- Xüsusilə qeyd etməliyəm ki, konkret nizamnamələrdə yuxarıda göstərdiyim Qanunun müvafiq maddələri öz əksini tapmalıdır.
- ❖ Bunlarla yanaşı, bir təklifim də ondan ibarətdir ki, “Elm haqqında” Qanuna “universitetlərin və elmi-tədqiqat institutlarının əsas profillərinin biri kimi kommersiyalaşmanı” daxil etməkdir.

3. İkinci istiqamət – start-ap kompaniyaların yaradılması.

- Yeni yüksək texnoloji kompaniyalar – texnologiyaların kommersiyalaşmasında iqtisadiyyat üçün ən əlverişli kanaldır: İş yerlərinin yaranması, vergi daxil olmaları, ərazinin imici və s.
- Start-ap kompaniyaların yaradılmasında bir sıra yollar mövcuddur, lakin öncə verilən sualları, xüsusən start-ap kompaniyaların yaradılmasında institut və tədqiqatçının iştirakının mümkünlüyü, tədqiqatçının start-ap kompaniyasında işləməsi və s. həll olunmadığı halda heç bir yaranma yolu tətbiq oluna bilməz.
- Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, institutların və tədqiqatçıların start-aplarının paylar əsasında yaradılmasında iştirakı geniş tətbiq olunur (shareholding). Tədqiqatçıların ikinci işə qəbul edilməsi (secondary employment) mexanizmləri isə geniş yayılıb.
- Bununla yanaşı, elm təşkilatları innovasiya müəssisələrin inkubatorlarını idarə edirlər və istər elm

təşkilatları, istərsə də tədqiqatçılar start-ap kompaniyaların kapitalına öz töhfələrini verərək, aksionerlərinə çevrilirlər (bununla belə, kapital qoyuluşuna müəyyən məhdudiyətlər də mövcuddur – “capital cap”).

4. İkinci istiqamətin Azərbaycanda təmin edilməsi üçün təkliflərimiz.

- Hüquqi qeyri-müəyyənlik səbəbindən hal-hazırda elm təşkilatları start-ap kompaniyaların yaradılmasında iştirakdan məhrumdurlar. “Publik hüquqi şəxslər haqqında” Qanunun 3-cü maddəsindəki imkanları istifadə etmək üçün Nizamnamələrin təsdiqi vacibdir. Avropa və Amerika universitetlərində belə hüquqi çərçivə yaradılıb.

5. Üçüncü istiqamət: kommersiyyalaşmanın inkişafının stimulları.

- Beynəlxalq təcrübəyə əsasən, stimullar sistemi bütün iştirakçılara şamil olunur və aşağıdakılardan ibarətdir:

5.1. Alətlərin xüsusiyyəti nöqtəyi-nəzərindən:

- Vergi güzəştəri (preferensiyalar), o cümlədən yüngülləşmiş vergi tutma;
- Maliyyə stimulları, o cümlədən birgə maliyyələşmə proqramları, xidmətlərin subsidiyası, start-ap kompaniyaların yaradılması üçün start kapitalın verilməsi və s.;
- Natural güzəştlər (preferensiyalar), o cümlədən “pul yerinə xidmətlər”, personalın hazırlanması, məhsulların və xidmətlərin patentləşməsində dəstək, inkubator və texnoparklar üçün məkanın təqdim edilməsi.

5.2. Stimullaşdırılan obyekt nöqtəyi-nəzərindən:

- Kiçik və orta müəssisələr – start-up kompaniyaların stimullaşdırılması;
- Müqavilə əsasında elmi tədqiqatların stimullaşdırılması;
- Tədqiqatçıların stimullaşdırılması (royalti-lisenziya ödənişlərinin bölüşdürülməsi).

6. Üçüncü istiqamətin Azərbaycanda təmin edilməsi üçün təkliflər.

- ✓ Vergi qanunvericiliyində vergi stimullarının müəyyən edilməsi;
- ✓ Kommersiyalaşma prosesinin iştirakçılara dəstək verən proqram və layihələrin hazırlanması üçün hüquqi bazanın yaradılması;
- ✓ İnfrastruktur təşkilatları – dövlət agentliklərinin hüquqi statusunun müəyyən edilməsi;
- ✓ Bütçə haqqında qanunvericilikdə stimullaşdırma vəsaitlərinin müəyyən edilməsi;
- ✓ Bütçə təşkilatlarının və özəl sektorun birgə maliyyələşmə qaydaları üçün hüquqi əsasın formalaşdırılması;
- ✓ **Ən mühüm prioritet: start-up kompaniyaları üçün stimulların (vergi və qeyri-vergi) yaradılmasıdır.**

7. Dördüncü istiqamət: kommersiyalaşmanın infrastrukturunun formalaşması.

- Kommersiyalaşma infrastrukturunun inkişafı əsasən xüsusi qanunlar vasitəsilə deyil, daha çox xüsusi proqram və layihələr əsasında keçirilir və əldə edilən beynəlxalq təcrübə aşağıdakı təsnifat vasitəsilə təqdim oluna bilər:

- Kommersiyalaşmaya dəstək verən xüsusi təşkilatlar – dövlət agentlikləri (Məs.; Fransada ANVAR – Agence Nationale de Valorisation de la Recherche, Britaniya texnoloji qrup (British Technology Group), Finlandiyada Milli Texnoloji Agentlik – TEKES və s.);
- Kommersiyalaşma mərkəzlərinin yaradılmasının və inkişafının stimullaşdırılması (Məs.; ABŞ-ın “Texnoloji innovasiyalar haqqında” Qanunu (1980-ci il) – “Stivenson-Uaydler Qanunu” hər bir federal laboratoriya qarşısına “kommersiya dəyərli texnologiyaların müəyyən edilməsi və onların kommersiyalaşması” tələbi irəli sürür; Bununla yanaşı, “Ticarət və rəqabət haqqında” Qanun (1988-ci il) sənaye texnologiyalarının transferinə aid mərkəzlərin yaradılmasını nəzərdə tutur).

Texnologiyaların transferi və elmi-tədqiqat institutlarının sənaye ilə əlaqələri üzrə şəbəkə təşkilatlarının stimullaşdırılması (Məs.; Fransada onlarla şəbəkə təşkilatları – tədqiqat şəbəkələri və texnoloji innovasiyalar şəbəkələri mövcuddur və onların qarşısında dayanan məqsəd – prioritetli tədqiqat istiqamətləri üzrə büdcə tədqiqat və sənaye strukturlarının əməkdaşlığını təşkil etməkdir.

Şəbəkələr texnologiya və sənaye sferası üzrə əsas iştirakçıları birləşdirir, o cümlədən universitetlər, tədqiqat strukturları, böyük sənaye qrupları və kiçik və orta müəsisələr, universitetlər və ali məktəblərin mühəndis təşkilatları, assosiasiyaları və peşəkar ittifaqları, texniki mərkəz-

ləri və iqtisadi birlikləri. Dövlət onların inkişafına nəzərə çarpan miqdarda sərmayələr (investisiyalar) qoyur.

- Bütçə vəsaiti və özəl sektorun imkanları əsasında birgə olaraq, texnologiyaların kommersionlaşdırılmasını və özəl-dövlət tərəfdaşlıq formalarının inkişafı (Məs.; ABŞ-da 1986-cı ildən başlayaraq, maraqlanan firmalara bütçə federal laboratoriyalarının elmi-texniki resurslarına “qapılar açıqdır” və bunun hüquqi əsasını “birgə elmi işlər” Sazişləri təşkil edir – Cooperative Research and Development Agreement – CRADA. Özəl-dövlət tərəfdaşlıq (partnyorluq) start-up kompaniyalarının maliyyələşdirilməsini, dövlət tədqiqatlarının sənaye innovasiyalarına uyğunlaşdırılmasını, birgə şəbəkə təşkilatlarının yaranmasını nəzərdə tutur. Bunlar üçün hüquqi və təşkilati mexanizmlər yaradılıb).

8. Dördüncü istiqamətin Azərbaycanda təmin edilməsi üçün təkliflər.

- Kommersionlaşmanın inkişafına xidmət edən infrastrukturun formalaşması mürəkkəb və zaman tələb edən prosesdir. Onu fəal mərhələyə çevirmək üçün ilk növbədə yuxarıda qeyd olunan məsələlər – ƏMH-nin müəyyən edilməsinin, start-apların yaranmasının və stimul sisteminin inkişafının hüquqi şərtləri təmin edilməlidir.
- İnfrastrukturun formalaşmasında cənab Prezident İlham Əliyevin 8 noyabr 2016-cı il tarixli Sərəncamı ilə yeni yaradılmış AMEA Yüksək Texnologiyalar Parkı xüsusi qeyd edilməlidir.
- Bununla belə, beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq, əlavə prioritet məsələləri də müasir mərhələdə nəzərdən keçirilməlidir, o cümlədən:
  - **Qrant layihələşmə mexanizmi.**

Bu təcrübə Azərbaycanda mövcuddur və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu səmərəli fəaliyyət göstərir. Kommersiyalaşmanın sürətləndirilməsi nöqtəyi-nəzərindən tədqiqat nəticələrindən yaranan ƏMH-nin məxsusluğu hesab edirəm ki, müzakirə edilməlidir.

- Qaytarılan maliyyələşmə.

Bu məqsədlə kommersiya əhəmiyyətli layihələrin qaytarılan maliyyələşməsi üçün hüquqi çərçivə yaradılmalıdır.

- Birgə maliyyələşmə mexanizmi.

Burada CRADA Saziş təcrübəsi geniş istifadə oluna bilər, o şərtlə ki, yaranan ƏM obyektlərinə hüquqların birgə fəaliyyət göstərən tədqiqat təşkilatlarına və sənaye firmalarına, o cümlədən kiçik biznes təşkilatlarına verilməsi təmin olunsun.

- Özəl-dövlət tərəfdaşlığı (partnyorluğu).

Texnologiyaların kommersiyalaşması yalnız dövlət büdcəsi ilə bağlı olmamalıdır, çünki tədqiqatlara və konstruktor işlərinə tələbi qeyri-dövlət (özəl) sektoru müəyyən edir.

Bu tərəfdaşlığın möhkəmlənməsinə cənab Prezident İlham Əliyevin geniş miqyasda keçirilən son iqtisadi islahatlar (Qanun, Fərman və Sərəncamlar) xidmət edir və belə hüquqi bazanın formalaşması davam etdirilir.